

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У СФЕРІ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сидорчук Нінель Герандівна,

д. пед. наук, професор
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Анотація: У статті обґрунтовано доцільність застосування акмеологічного підходу в системі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Конкретизовано аспекти його використання для підготовки оператора з обробки інформації та програмного забезпечення. Представлено авторську акмеологічно зорієнтовану модель професійної підготовки, адаптовану до специфіки зазначеної професії, та розкрито її структурні компоненти: цільовий, змістово-організаційний, діяльнісно-процесуальний і оціночно-результативний. Подано результати емпіричного дослідження, проведеного у закладах професійної освіти Житомирської області за участі 87 здобувачів, що навчалися за професією «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення». На основі використання ряду методів педагогічних досліджень (анкетування, педагогічне спостереження та ін.) здійснено оцінювання досліджуваного явища за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-професійним, операційно-діяльнісним і рефлексивно-саморозвивальним критеріями. На основі отриманих результатів формувального етапу експерименту, що засвідчили позитивну динаміку рівнів професійно значущих і надпрофесійних компетентностей здобувачів освіти, доведено ефективність упровадження акмеологічно орієнтованої моделі. Зроблено висновок про доцільність використання акмеологічного підходу для формування конкурентоспроможного оператора з обробки інформації та програмного забезпечення, здатного до безперервного професійного розвитку

та досягнення індивідуального професійного «акме». Здійснено прогностичне обґрунтування результатів дослідження.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічний підхід, професійна підготовка, кваліфіковані робітники, оператор з обробки інформації та програмного забезпечення, заклади професійної освіти.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними соціально-економічними змінами, активною цифровізацією виробничих і інформаційних процесів та зростанням вимог до якості професійної діяльності кваліфікованих робітників у сфері обробки інформації та використання програмного забезпечення. За цих умов підготовка майбутніх операторів з обробки інформації та програмного забезпечення потребує переорієнтації з вузько практичного оволодіння окремими операціями роботи з даними і програмними продуктами на розвиток особистісного та професійного потенціалу здобувачів освіти, їх цифрової культури, відповідальності та здатності до безперервного професійного самовдосконалення. У зазначеному контексті акмеологічний підхід постає як ефективний інструмент модернізації професійної освіти, оскільки спрямовує освітній процес на досягнення професійних вершин у сфері інформаційних технологій та формування стійкої мотивації до розвитку цифрового професіоналізму.

Наукові дослідження в галузях педагогіки, акмеології, професійної освіти (В. Антонов, О. Вознюк, В. Гладкова, О. Дубасенюк, В. Огнев'юк, Г. Сазоненко та ін.) засвідчують, що професійне зростання оператора з обробки інформації та програмного забезпечення визначається не лише рівнем фахових знань і сформованістю практичних умінь роботи з інформаційними системами, а передусім розвитком особистісного потенціалу, професійної самосвідомості, ціннісно-сміслових орієнтацій, мотивації до самовдосконалення та здатності до рефлексії у цифровому професійному середовищі. Сукупність цих чинників зумовлює ефективність професійної діяльності та сприяє цілісному розвитку особистості у сфері інформаційних технологій.

Метою статті є на основі актуалізації базових положень акмеологічного знання представити результати упровадження авторської акмеологічно спрямованої моделі професійної підготовки майбутніх операторів з обробки інформації та програмного забезпечення.

Як відомо, акмеологія вивчає закономірності розвитку людини на етапах досягнення найвищих результатів у діяльності. У педагогічній науці акмеологічний підхід інтегрує ідеї компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів і спрямований на розвиток суб'єктності, рефлексії та професійної самосвідомості здобувачів освіти [1, с. 321-335].

У професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників акмеологічний підхід дає змогу поєднати формування фахових умінь із розвитком прагнення до професійної досконалості, відповідальності за результати праці та готовності до інновацій. Професійний розвиток кваліфікованого робітника крізь призму основних положень акмеологічного підходу розглядається як цілеспрямований, поетапний і безперервний процес самовдосконалення, який поєднує технічні, організаційні, психологічні та комунікативні навички, необхідні для високоефективної роботи. Це означає, що забезпечення професійного зростання робітника потребує цілісного підходу, який спирається на акмеологічні принципи та орієнтований на досягнення максимального особистісного та професійного потенціалу. Ураховуючи, що професійне зростання кваліфікованого робітника потребує цілісного розвитку технічних, комунікативних та особистісних компетентностей, постає необхідність впровадження спеціально розробленої моделі професійної підготовки.

У ході експериментальної роботи, проведеної на базі закладів професійної освіти Житомирської області (Україна) із майбутніми кваліфікованими робітниками, що навчаються за професією «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення», було розроблено та впроваджено акмеологічно спрямовану модель професійної підготовки. Метою моделі стало створення умов для досягнення здобувачами освіти високого рівня

професійного та особистісного розвитку, а також формування здатності до ефективної роботи з інформаційними системами та програмним забезпеченням. Центральна ідея авторської моделі полягає в орієнтації освітнього процесу на розкриття індивідуального потенціалу здобувача, формування готовності до самовдосконалення та досягнення професійного «акме» у сфері обробки інформації та програмного забезпечення.

Спираючись на загальні уявлення про поняття «моделі» [2, с. 51–55], у дослідженні модель розглядаємо як цілісну динамічну систему, в межах якої освітній процес організовується не лише як засвоєння знань і практичних умінь, але й як поетапне формування професіонала, здатного свідомо обирати власну траєкторію розвитку у сфері інформаційних технологій, програмного забезпечення та обробки даних, самовдосконалюватися на кожному етапі професійної діяльності. Така модель, побудована на засадах акмеологічного підходу, включала ряд компонентів: цільовий, змістово-організаційний, діяльнісно-процесуальний, оціночно-результативний.

В основу розробки моделі покладено базові принципи, що визначали її акмеологічні спрямованість. Серед них варто виділити: орієнтацію на досягнення успіху як значущого особистісного та професійного результату; підтримка індивідуальних освітніх та професійних цілей здобувачів; формування позитивної «Я-концепції» майбутнього фахівця; розвиток рефлексивної культури та відповідальності за власний професійний розвиток; створення ситуацій успіху в навчально-професійній діяльності.

Так, цільовий компонент визначає стратегічну спрямованість підготовки та полягає у формуванні конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно працювати з інформаційними ресурсами, програмним забезпеченням та системами обробки даних. У межах акмеологічного підходу мета конкретизується через ряд завдань: розвиток професійної мотивації до високих результатів у роботі з інформацією та програмними продуктами; формування здатності до рефлексії та самооцінювання власних результатів у виконанні конкретних ІТ-завдань; стимулювання потреби в безперервному професійному

та особистісному самовдосконаленні у сфері інформаційних технологій; виховання відповідальності за точність і якість обробки інформації та використання програмного забезпечення.

Змістово-організаційний компонент охоплює відбір і структурування навчального матеріалу з орієнтацією на формування професійних та надпрофесійних компетентностей оператора з обробки інформації та програмного забезпечення. Навчальний зміст включає завдання, що моделюють реальні професійні ситуації: роботу з базами даних, програмними продуктами для обробки інформації, створення та тестування алгоритмів, аналіз та верифікацію даних. У рамках упровадження моделі особливе значення надається інтеграції теоретичної підготовки з практичною діяльністю; використанню проблемного та проєктного навчання; залученню здобувачів освіти до аналізу успішних професійних практик. Особливе значення приділяється інтеграції теоретичної підготовки з практичними ІТ-проєктами, кейсами успіху та професійним практикам.

Діяльнісно-процесуальний компонент визначає методи, форми та засоби реалізації моделі з урахуванням специфіки професії. Пріоритет надається активним та інтерактивним методам навчання: тренінгам особистісного та професійного зростання з фокусом на ІТ-компетенції; діловим і рольовим іграм, що моделюють роботу оператора в інформаційних системах; виконанню проєктів з обробки даних, програмування та налагодження ПЗ; рефлексивним вправам і самоаналізу професійних результатів. Важливим є створення педагогічних умов, за яких здобувач освіти виступає активним суб'єктом навчально-професійної діяльності, а педагог – фасилітатором та наставником у процесі досягнення професійного «акме».

Оціночно-результативний компонент передбачає моніторинг рівня сформованості професійної готовності майбутніх операторів з обробки інформації та ПЗ за визначеними критеріями: точність виконання завдань, швидкість опрацювання інформації, ефективність використання ПЗ, здатність до самооцінювання та самокорекції. Оцінювання має формувальний характер і

спрямоване на відстеження індивідуальної динаміки професійного розвитку, корекцію освітніх траєкторій та підвищення мотивації до досягнення професійного успіху.

Акмеологічний контекст моделі полягає у створенні спеціалізованого освітнього середовища, яке стимулює здобувачів досягати оптимальних рівнів особистісного та професійного розвитку у сфері інформаційних технологій і програмного забезпечення. Освітній процес розглядається як простір становлення суб'єкта успіху, здатного усвідомлено рухатися до власного професійного «акме», що інтегрує всі компоненти моделі та забезпечує цілеспрямований рух до професійної зрілості.

З метою оцінювання результативності впровадження авторської моделі професійної підготовки майбутніх операторів з обробки інформації та програмного забезпечення було здійснено емпіричне дослідження рівнів сформованості професійно значущих і надпрофесійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників (87 осіб) у закладах професійної освіти, де реалізовувалася зазначена модель.

Для збору емпіричних даних застосовувалися анкетування, педагогічне спостереження, аналіз результатів навчально-виробничої діяльності та рефлексивні опитування здобувачів освіти. За основу оцінки досліджуваного явища взято ряд взаємопов'язаних критеріїв: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-професійний, операційно-діяльнісний та рефлексивно-саморозвивальний.

У ході експериментальної роботи оцінка мотиваційно-ціннісного критерію передбачала визначення рівня зацікавленості здобувачів у професії оператора з обробки інформації та програмного забезпечення, орієнтації на професійний успіх у цифровому середовищі, усвідомлення значущості інформаційної діяльності та прагнення до безперервного вдосконалення цифрових навичок. За результатами констатувального етапу експериментальної роботи 31 % респондентів продемонстрували високий рівень професійної мотивації, 44 % – середній рівень, тоді як 25 % виявили низьку мотиваційну

готовність, що характеризувалася ситуативним інтересом до ІТ-діяльності та нечіткими професійними намірами.

Аналіз результатів дослідження за когнітивно-професійним критерієм стосувався сформованості знань з інформаційних технологій, основ програмного забезпечення, алгоритмізації, роботи з базами даних та інформаційної безпеки. Отримані дані засвідчили, що 27 % здобувачів мали високий рівень теоретичної підготовленості, 48 % перебували на середньому рівні, а 25 % продемонстрували фрагментарні знання та труднощі у застосуванні теоретичного матеріалу під час розв'язання професійних завдань.

Операційно-діяльнісний критерій охоплював уміння практично працювати з програмними продуктами, здійснювати обробку цифрової інформації, дотримуватися алгоритмів діяльності, а також готовність до самостійного виконання професійних завдань. За результатами первинної діагностики високий рівень сформованості практичних умінь зафіксовано у 29 % здобувачів, середній – у 46 %, низький – у 25 %, що свідчить про потребу в цілеспрямованому розвитку прикладних навичок через практикоорієнтоване навчання.

За рефлексивно-саморозвивальним критерієм здійснювалася оцінка здатності майбутніх операторів до самооцінювання результатів власної діяльності, усвідомлення індивідуальних досягнень і недоліків, готовність до самонавчання та професійного зростання в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій. Результати показали, що 24 % здобувачів перебували на високому рівні сформованості рефлексії, 43 % – на середньому, тоді як 33 % респондентів мали низький рівень здатності до професійного саморозвитку.

Комплексний аналіз результатів констатувального етапу експерименту підтвердив необхідність удосконалення професійної підготовки операторів з обробки інформації та програмного забезпечення, а проведення оцінки результативності формувального етапу з упровадженням акмеологічно зорієнтованої моделі (орієнтація на професійні «піки», розвиток рефлексії, індивідуальні траєкторії цифрового зростання, практико-орієнтовані завдання)

показало позитивну динаміку за всіма критеріями. Так, частка здобувачів із високим рівнем професійно-особистісної готовності зросла до 47%, середній рівень становив 40 %, а кількість осіб із низьким рівнем зменшилася до 13 %.

Узагальнені результати дослідження засвідчили, що у здобувачів освіти, які навчалися за акмеологічно орієнтованою моделлю, спостерігалось зростання інтересу до обраної професії, підвищення усвідомленості професійних цілей та позитивна динаміка сформованості професійно значущих якостей. Водночас у контрольних групах переважали ситуативні мотиви навчання та менш виражена орієнтація на професійне самовдосконалення.

Отримані результати підтверджують доцільність упровадження акмеологічного підходу у систему професійної підготовки майбутніх операторів з обробки інформації та програмного забезпечення, оскільки така побудова освітнього процесу сприяє формуванню мотивації до цифрового професіоналізму, розвитку рефлексивного мислення, готовності до самонавчання та досягнення індивідуального професійного «акме» в умовах цифрової трансформації суспільства, створює сприятливі умови для переходу здобувачів освіти від репродуктивної діяльності до свідомого прагнення професійної майстерності.

Загалом результати дослідження дають підстави стверджувати, що акмеологічні засади професійної підготовки сприяють формуванню конкурентоспроможного фахівця – оператора з обробки інформації та програмного забезпечення, здатного до безперервного самонавчання, адаптації до швидких змін цифрового середовища та досягнення високих результатів професійної діяльності.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на поглиблення теоретико-методологічних засад акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Перспективним є уточнення понятійного апарату акмеології та розроблення критеріїв і показників сформованості акмеологічної готовності здобувачів професійної освіти. Окремої уваги потребує вивчення можливостей інтеграції акмеологічного

підходу з цифровими освітніми технологіями та дуальною формою навчання. Перспективним є дослідження психолого-педагогічних умов розвитку мотивації досягнення, професійної саморегуляції та рефлексивної культури майбутніх фахівців. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню якості професійної підготовки та формуванню конкурентоспроможних спеціалістів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сидорчук Н. Г. Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: зб. наук.-метод. праць. 2014. С. 321–335.
2. Сидорчук Н.Г. Деякі аспекти побудови моделі системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів у контексті вимог єдиного освітнього простору. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*: монографія. Вид. 2-е, доп. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 51–70.